

Др Душко Глодић

Programme Manager, Regional School of Public Administration (ReSPA)

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО ИЗМЕЂУ НОРМАТИВНОСТИ И ДЕФОРМАЛИЗАЦИЈЕ

Међународно право, као и правни систем у цјелини, подложно је утицају реалности у којој његове норме настају и дјелују. Динамично својство међународног права додатно је специфично због његовог инхерентног својства да дјелује на међународном плану са циљем уређења међународних односа. Процес глобализације такође опредјељује дејство и настанак норми међународног права и тенденцију да утиче на врсте његових извора и институционални оквир кроз који се његове норме оживотворавају. Стога, у контексту његовог развоја могу се уочити тенденције, изражене како кроз теоријске приступе, тако и кроз практично дјеловање, које настоје да доведу у питање или занемаре класична схватање међународног права као нормативног система.

При томе, на различите начине поимају формалне изворе међународног права и ентитета који би требало да су носиоци правног субјективитета признатог међународним правом. Ови различити приступи могу ићи тако далеко да настоје у потпуности да дерогирају нормативни значај међународног права, устаљене начине настанка међународноправних норми и институционални аспект његовог стварања и дјеловања. Циљ овог рада је да се критички осврне на доктрине међународног права које заступају тенденције деформализације његових извора и покуша да објективно сагледа одређење извора међународног права и међународноправног субјективитета.

Кључне ријечи: Међународно право; Међународноправни субјективитет; Нормативизам; Постмодернизам; Држава; Међународне организације; Невладине организације; *Soft law*.

1. УВОД

Одвијање савремених међународних односа тешко би се могло замислити у вакууму, без постојања неког нормативног оквира који од-

Душко Глодић, duskoglodic@yahoo.com.

ређује креирање и ток ових односа. Тај нормативни оквир проналазимо у међународном праву. Међународно право, као такво, обухвата „серију правила која уређују понашање, и која одражавају, у одређеном степену, идеје и преокупације друштва унутар којег функционише.“¹ Дакле, ова улога међународног права говори о његовој нормативности. Нормативност одражава карактер његове улоге да уређује односе на међународном плану, али и да се његова примјена и развој одвијају у складу са одређеним правилима и принципима.

С друге стране, у међународним односима, а самим тиме и рефлектовано на међународно право, актуелни су одређени правци дјеловања по којима се заобилази, занемарује или негира ова нормативност као одлика међународног права. Тежи се његовој деформализацији и брисању нужности да његов развој и дјеловање буду предмет одређених правила и принципа. Деформализација би надаље значила да се регулисање међународних односа учини предметом волунтаризма, како у супстанцијалном, тако и у формалном смислу, те се на тај начин релативизују устаљени постулати који се тичу субјеката међународног права и његових извора. Деформализација проналази своју објективну подлогу у процесу глобализације, а поједини аутори јој омогућавају теоријску надградњу и пружају подршку и појашњење, што се нарочито може уочити у дјелима писаца који прате постпозитивистички правац.

Овај рад настоји да испита и илуструје савремене тенденције у развоју међународног права тако што га посматра кроз призму динамике односа између нормативности међународноправног система и тенденција да се овај деформализује. Да би се одговорило овом циљу, рад разматра неколико питања. На првом мјесту, указује се на утицај глобализације на развој међународног права. Друго, разматра се положај међународног права с обзиром на његову нормативну природу и дјеловање политичких фактора на његово формирање и примјену. Треће, указује се на значај међународноправног субјективитета као елемента нормативности међународног права. Коначно, изведени су одређени закључци.

2. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА КАО ДЕТЕРМИНАНТА РАЗВОЈА МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Савремени међународни односи диктирају одређену трансформацију међународног права која „има за последицу начин на који га разумијемо: пролиферацију норми, стварање нових извора и субјеката међународног права, границе одређених метаидеја, глобални конституционализам, глобалну демократију, као и комплексност против фраг-

¹ M.N. Shaw, *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge 2003, 1.

ментације међународног правног система.² Теорија је скоро сагласна у погледу тога да је процес глобализације једна од одредница међународних односа, као и многих других друштвених, политичких и економских феномена. У литератури се идентификују сљедећи фактори као одређујући за дјеловање овог феномена: „скраћивање времена и простора усљед развоја комуникационих техника, проширена свијест о слабости у погледу зајдничке будућности изазване пријетњом коју представља оружје за масовно уништење и усљед ризика неповратног погоршања животне средине човјека, као и побједа економског либерализма.“³ Глобализацију као феномен друштвене стварности не можемо окарактерисати ни као лош ни као добар феномен. Она је једна нужност која реално дјелује на нивоу људског понашања и за своје консеквенце има одређене промјене и на плану међународног права.

Када се покушава дефинисати узрочна страна глобализације, она се, иако је то један свеобухватан феномен, између осталог, детерминише као посљедица интеграцијских процеса који су мотивисани остваривањем одређених вриједносних или, боље речено, идеолошких момената. Као ове вриједности, наводе се људска права, безбједност, слободна трговина и очување мира.⁴ С обзиром на то да је феномен глобализације објективна нужност, било би неадекватно његово вредновање као таквог. С друге стране, садржина овог феномена, поготово ако има неку вриједносну/идеолошку базу, свакако може бити предмет критичког просуђивања и анализе. Међутим, без обзира на садржину процеса интегрисања, као једног од катализатора глобализације, извјесно је да међународно право може да послужи као нормативни оквир за остваривање ових процеса. На тај начин, међународноправни попредак се ставља у функцију остваривања глобализације као друштвене нужности.

Надаље, на плану носилаца друштвених процеса на међународном нивоу, прије свега економске и политичке природе, глобализација има одређено дејство. Наиме, будући да се процес глобализације не ограничава на политичке или економске односе, поједини аутори с правом констатују да постоји нешто што се означава као глобално цивилно друштво које, као консеквенцу, има и своје представнике у облику различитих приватних ентитета, а прије свега у форми невладиних организација на међународном плану.⁵ У овом контексту, глобализација може

² M. Dias Varella, “Central Aspects of the Debate on the Complexity of International Law,” *Emory International Law Review*, Vol. 27, 2013.

³ P. Daillier, M. Forteau, A. Pellet, *Droit international publique*, LGDJ, Paris 2009⁸, 81–82.

⁴ M. Dias Varella, 7.

⁵ J. A. R. Nafziger, “The Future of International Law in Its Administrative Mode,” *Denver Journal of International Law & Policy*, Vol. 40, Issue 1–3, 66.

утицати на преиспитивање устаљеног поимања правног субјективитета у међународном плану, како у његовом супстанцијалном смислу, у погледу садржине и права и обавеза које га чине, тако и у његовом појавном облику, односно у погледу тога који ентитети (организационе форме) имају правни субјективитет.

За разлику од унутрашњег права, у којем је установљен јасан систем усвајања и примјене прописа, јасна подјела овлашћења и централизована власт, један такав систем не постоји на међународном плану. Односи између субјеката међународних односа више су постављени у хоризонталну него у вертикалну раван. Тренд глобализације који је велики број ентитета довео у међузависан положај не олакшава хармоничан развој међународних односа. Непостојање централног носиоца моћи, за разлику од унутрашњег правног система, чини да се на међународном плану односи уређују под дејством различитих фактора не само правне, већ прије свега политичке, економске, социјалне или неке друге природе.⁶ Такво стање омогућава да се нормативност међународног права потисне у други план и да се волунтаристичким приступом, који је подржан политичком и другом моћи, омогућава његова деформализација.

3. МЕЂУНАРОДНО ПРАВО – ИЗМЕЂУ НОРМАТИВНОГ И ПОЛИТИЧКОГ

Међународно право је нормативна творевина. Међународни односи су предмет нормативног регулисања путем формалних извора међународног јавног права чија индикативна листа је садржана у чл. 38 Статута Међународног суда правде. Међународно право не би било право да нема ових формалних извора. Значај извора је немјерљива јер „концепт извора правних норми је важан, јер омогућава правним нормама да буду идентификоване и разликоване од других норми (...) и тиче се начина на који је успостављена правна снага нових норми понашања и на који се постојећа правила мијењају.“⁷

Постмодернистичка, постпозитивистичка и критичка школа, чија схватања заступа одређени број аутора, имају као заједничко одређење критички приступ према међународном праву и његовим традиционалним поставкама. Суштина ових учења је да се одбацује позитивистички приступ међународном праву, те да се негирају његове формалне димензије засноване на формалним изворима овог права. Осим позитивистичког приступа, којег традиционална доктрина међународног

⁶ A. Cassese, *International Law*, Oxford University Press, Oxford 2005, 5–6.

⁷ R. Jennings, A. Watts (eds.), *Oppenheim's International Law*, Volume I, Longman Group, London 1992, 23.

права ставља у центар својег учења, постмодеринисти оштро одбацују и етатистички приступ као фундамент на којем се развијају међународноправне норме. Етатизму се, наиме, супротставља схватање да су интересни односи онај моменат који би требало да определијели и нормативну страну међународних односа.⁸

Овакво одређење постмодернистичког правца резултат је његовог поријекла у ширем теоријском оквиру, који проналази унутар либералне политичке теорије и оличава примјену њених учења на међународне односе и међународно право. Постмодернисти одбацују постојање универзалног међународног права, јер тврде да њему недостају оне карактеристике које чине један систем норми правним системом, а то су институционални оквир његове примјене и санкције које обезбјеђују примјену његових норми. Ипак, ова школа признаје да неки системи норми на међународном плану имају правни карактер, као што су норме о заштити животне средине, људских права, хуманитарног права и сл. Паралелно негирању формалноправног значаја универзалном међународном праву, ови теоретичару сматрају бесмисленим и универзалне међувладине међународне организације, сматрајући их неефективним и неефикасним у смислу остваривања њихових надлежности и циљева.

С друге стране, појединим специјализованим организацијама, попут Међународног монетарног фонда, Свјетске трговинске организације и Свјетске банке, признају значај и дјеловање јер своју мисију остварује унутар партикуларизованих и фрагментисаних система међународног права. У домену извора права, постмодернисти наглашавају значај меког права (Soft Law) као сета докумената који би требало да надомјесте традиционалне формалне изворе. Дубље анализирајући постпозитивистичка учења, стиче се утисак да негацијом међународних правила у универзалном смислу, они остављају значајан простор за еманацију волунтаризма и самим тиме доводе у питање ефективност постојећих правних норми. Волунтаризам, на тај начин, оставља простор могућности да се као детерминанта међународних односа манифестује реална моћ појединих чинилаца, а не важећи правни оквир.⁹

Као додатни допринос у прилог оправданости ставова постмодернистичке и критичке школе, истиче се да међународно право не представља значајан инструмент међународне политике. Надаље, међународним односима не доминирају правне норме, већ се ови односи опредјељују ванправним моментима – националним интересима, моћи

⁸ P. Daillier, M. Forteau, A. Pellet, 94.

⁹ М. Крећа, *Међународно јавно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010, 62–65.

држава и економском снагом.¹⁰ Иако је пракса препуна примјера који би ово могли да потврде, а међународна заједница је вјероватно у немогућности да инсистира на пуном поштовању међународног права, морамо констатовати да је неприхватљиво да се на примјерима неефикасности норми међународног права уступа простор волунтаристичком и реалполитичком уређивању међународних односа по принципима превладавања моћи кључних актера.

Овакво стање волунтаризма који би могао да проистекне из политичког његовања деформализације међународног права и постављања на прво мјесто као инструмента за уређење односа политичких, а не правних обавеза, оличених у актима Soft Law-а, представља увод у стање односа политичке моћи актера међународних односа. На тај начин, озбиљно се доводи у питање суштина међународног права, која се огледа у настојању да се постави нормативни оквир који ће омогућити хармоничне, уређене и предвидиве односе у међународној заједници.¹¹

У погледу оцјене стварног научног доприноса ставова који су настали под окриљем постмодерниста и постпозитивиста, најприхватљивијим нам се чини констатација професора Креће који закључује: „Постпозитивизам, ако луцидно отвара извесна релевантна питања међународног права у актуелним околностима, не даје задовољавајуће одговоре у координатама међународноправног резонавања, него, у ствари, у простор права покушава да унесе резон неправних дисциплина угрожавајући основне тековине историјског развоја међународног права.“¹²

4. МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ СУБЈЕКТИВИТЕТ КАО ИЗРАЗ НОРМАТИВНОСТИ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Међународно право, као нормативни систем, не би имало смисла без правних субјеката који егзистирају у међународноправној сфери. Устаљена је дефиниција да је субјект међународног права онај ентитет који је способан да посједује права и обавезе међународне природе и који је способан да се користи правним средствима у међународном праву. Већински прихваћено схватање међународне праксе и теорије међународног права је да су државе и међународне јавне (међувладине) организације субјекти међународног јавног права.¹³

¹⁰ M. R. Islam, “Is the Doomsday of International Law Looming Around in the Twenty-First Century?: A Response to the Sceptics of Efficacy of International Law,” *Nordic Journal of International Law*, 78/2009, 294.

¹¹ M. N. Shaw, 12.

¹² M. Крећа, 65.

¹³ I. Bronwlie, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford 2001, 57.

Када се говори о држави као субјекту међународног права, истиче се њен суверенитет, како на спољном, тако и на унутрашњем плану.¹⁴ С друге стране, одвијање међународних, а унутар њих, и међудржавних односа, као императив намеће успостављање међународне сарадње. Ова сарадња треба да задовољи двије премисе: прво, да се очува суверени квалитет државе; и друго, да се превенира анархија суверенитета. Кроз историју, доминантне силе су на различите начине покушавале да обезбиједу овакву динамику међународних односа.¹⁵

Концептуализација међународне сарадње заснива се на теоријском моделу¹⁶ по којем је искључиво етатистичку димензију међународних односа, изражену кроз међудржавну сарадњу, потребно надомјестити и успостављањем нових форми међународне сарадње путем институционализованих механизма остваривања односа на међународном плану. Најефективнији израз ове институционализације међународне сарадње јесте успостављање међународних организација чије је дјеловање уређено међународним правом.¹⁷ У том смислу, полазећи од потребе да међународне организације остварују одређене улоге (функције) које су им додијелиле државе чланице, оне обављају јавне послове на начин уређен међународним правом.¹⁸

У том смислу, за државе се истиче да су „нормални“ субјекти међународног права, што је посљедица саме регулаторне природе међународног права које за свој предмет има, на првом мјесту, међудржавне односе.¹⁹ Док у унутрашњем праву појединац заузима централно мјесто, у међународном праву та позиција припада државама.²⁰ Функционисање међународне заједнице и ефикасно одвијање политичких и економских међународних односа захтијева постојање норми међународног јавног права.²¹

¹⁴ М. Крећа, 134.

¹⁵ Вид. Р. Daillier, М. Forteau, А. Pellet, 75.

¹⁶ Група француских аутора износи слjedeћи максималистички став о сврси међународне сарадње и организовања, који одражава, ипак, само један илузионистички приступ реалности међународне политике: „Идеја политичког организовања међународне заједнице је изрођена као реакција на анархију која је резултат међународних сукоба и недостатака доктрине равнотеже. Она има за амбицију да све државе свијета интегрише у један јединствен систем, систем који би подразумијевао одређени број институција које су способне да спријече и разријеше сукобе интереса између њихових чланова по угледу на структуре државног друштва.“ Р. Daillier, М. Forteau, А. Pellet, 79.

¹⁷ Р. Daillier, М. Forteau, А. Pellet, 79.

¹⁸ Ј. Klabbers, “The Transformation of International Organizations Law,” *European Journal of International Law*, Vol. 26, 1/2015, 9.

¹⁹ R. Jennings, A. Watts (eds.), 16.

²⁰ А. Cassese, 3–4.

²¹ М. R. Islam, 308.

Да би се за неку међународну организацију могло констатовати да посједује међународноправни субјективитет, потребно је да на нивоу међународног права посједује права и обавезе које су различите од права и обавеза субјеката који су је створили.²² Надаље, теорија је на становишту да аутономија неког ентитета на унутрашњем и спољњем плану треба да послужи као критериј за реалну процјену постојања правног субјективитета ентитета у питању на међународном плану.²³

Надаље, међународне организације не морају имати универзалну и глобалну димензију. Велики је број оних које су ограничене на одређени географски простор, односно регион. Тако се развио феномен регионалних међународних организација које су довеле до развоја специфичних правила унутар међународноправног система. Овај феномен је довео до регионализације међународног права.²⁴ Међутим, регионализација не треба да нужно буде схваћена као реметилачки фактор у међународном праву. Регионализам, у својој суштини, може изражавати правностварајући принцип који се заснива на оправдању регионалних система због блискости и хомогеничности актера који стварају одређена међународна правила.²⁵ Осим регионализације, теорија разматра и питање фрагментације међународног права, која је шира категорија од регионализације. Фрагментација има своју институционалну страну, која се манифестује кроз оснивање већег броја специјализованих међународних организација за конкретна питања, као и кроз кодификацију и одређених специјализованих области и развој посебних правних режима.²⁶ Феномени регионализације и фрагментације међународног права, који се разматрају у савременој литератури, не значе негирање нормативности међународног права. Ове појаве одражавају потребу да се било

²² C. F. Amerasinghe, “A Twentieth Century Contribution to International Personality: the International Organisation,” *International Law: New Actors, New Concepts – Continuing Dilemmas, Liber Amicorum Božidar Bakotić* (eds. B. Vukas, T.M. Šošić), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden Boston 2010, 99.

²³ M. C. Cicirello, “Les organisations non gouvernementales sujets de droit international: un problème ouvert,” *International Law: New Actors, New Concepts – Continuing Dilemmas, Liber Amicorum Božidar Bakotić* (eds. B. Vukas, T.M. Šošić), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden Boston 2010, 108.

²⁴ M. N. Shaw, 46. Савремене међународне односе, а самим тим и развој међународног права, осим процеса глобализације карактерише и регионализација, коју неки аутори означавају као и фрагментацију међународноправног система. Вид. P. Daillier, M. Forteau, A. Pellet, 86–88.

²⁵ M. Koskenniemi, *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law*, Report of the Study Group of the ILC, A/CN.4/L.682, 13 April 2006, 106.

²⁶ Y. Chen, “Structural Limitations and Possible Future of the Work of the International Law Commission,” *Chinese Journal of International Law*, Vol. 9, 2010, 381–383.

у одређеним дијеловима свијета нека питања поближе и специфичније уреди него у осталим дијеловима. При томе, инструменти којима се ова посебна питања, било тематски, било географски ограничена третирају, и даље остају у потпуности међународноправне природе.

Оно што би могло да доведе до деформализације међународног права, јесте дјеловање одређених ентитета на међународном нивоу за које се не може рећи да, иако су актери међународних односа, испуњавају устаљене критерије који би их квалификовали за субјекте међународног права. У теорији се помиње више врста оваквих ентитета, али за потребе овог рада сконцентрисаћемо се на невладине организације међународног карактера и на мултинационалне корпорације.

Осим међународних јавних организација, на међународном плану дјелују и невладине организације, које, за разлику од ових првих, немају јавни, већ приватни карактер. Међународну природу, боље би било рећи транснационалну, добијају јер повезују више организација које дјелује у одређеном броју држава у једну цјелину. Ипак, ове међународне невладине организације су у смислу свог оснивања, дјеловања и законитости циљева регулисане унутрашњим правом држава на чијој територији дјелују. Оне нису, по правилу, предмет регулисања међународног права. Моменат који их одлучује разликује од међународних јавних организација јесте чињеница да нису основане путем међународног уговора, већ су сасвим подређене одредбама релевантних националних прописа.²⁷

Као што смо истакли да су се међународне организације, универзалне и регионалне, развиле у великом броју подручја, тако и невладине организације дјелују у различитим тематским сферама. Невладине организације, које дјелују у различитим областима (заштита људских права, очување животне средине, транспарентно дјеловање влада и борба против корупције, хуманитарни послови итд.), добијају значај за међународно право онда када учествују, директно или индиректно, у раду појединих тијела одређеног броја међународних организација. Ово учешће у раду тијела међународних организација, невладиним организацијама пружа могућност да своје схватање и погледе на одређена дешавања и стање односа у појединим државама, из домена њиховог интересовања, заступају и чине предметом разматрања у међународним односима.²⁸

Поједини аутори дјеловање невладиних организација на међународном плану третирају као манифестацију демократизације међународних

²⁷ М. С. Cicirello, 111.

²⁸ М. R. Islam, 305–306.

односа. Другим ријечима, у овом феномену се препознаје екстернализација цивилног друштва изван националних оквира. Сходно томе, закључује се да поједине међународне невладине организације треба да имају неке елементе међународноправног субјективитета. Пракса показује да су њихова права посебно дефинисана када је у питању учешће у раду међународних организација и конференција, као и активности у вези са израдом неких вишестраних међународних уговора.²⁹

Као најочигледнија илустрација дјеловања невладиних тијела унутар међународних владиних организација наводи се трипартитна структура заступљена у Међународној организацији рада која подразумијева учешће, не само владиних, већ и представника синдикалних организација и послодаваца у раду Међународне конференције рада. Такође, литература наводи међународни значај који је признат Међународном комитету Црвеног крста и Међународном олимпијском комитету који су, у својој суштини, приватне организације, основане и регистроване у складу са швајцарским прописима.³⁰ Осим ових, значајне су и неке друге међународне универзалне невладине организације, као што су Transparency International, Amnesty International, Human Rights Watch, Green Peace International, и многе друге које учествују у различитом обиму у раду међународних јавних организација, међународних конференција и сарађују са државним органима.³¹

Учешће невладиних организација у раду међународних организација било је и предмет посебног регулисања. Литература посебно указује на примјер Економско-социјалног савјета УН, који је на 49. пленарном засједању, одржаном 25.07.1996. године, усвојио Резолуцију 1996/31 о аранжманима за консултовање са невладиним организацијама. У овом акту су детаљно постављени услови и принципи према којима се може остварити консултативна сарадња са представницима невладиних организација.³² Према наведеном, можемо прихватити закључак који је присутан у литератури да међународне невладине организације уживају консултативни статус у раду одређених међународних организација, на начин и у обиму који су им ове признале, те да им то омогућава учешће у изради међународних кон-

²⁹ J. A. R. Nafziger, 65.

³⁰ *Ibid.*, 66–67.

³¹ Вид. https://www.transparency.org/topic/detail/intergovernmental_bodies/, 4. 1. 2016, <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/united-nations/>, 4. 1. 2016, <https://www.hrw.org/publications>, 4. 1. 2016, <http://www.greenpeace.org/international/en/>, 4. 1. 2016.

³² Вид. United Nations, Economic and Social Council, Resolution 1996/31, Arrangements for consultation with non-governmental organizations, 25 July 1996, <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm>, 10. 1. 2016.

венција, али и у реализацији појединих конкретних задатака који проистичу из активности за које су невладине организације основане.³³

Међутим, не оспоравајући чињеницу да невладине организације учествују у раду међународних јавних организација и да имају одређену улогу у међународним односима, која може бити уређена и актима међународних организација, сматрамо да је питање различитог карактера о томе да ли ове имају међународноправни субјективитет. Наиме, као једно од основних обиљежја међународног субјекта, одређено је његово независно дјеловање, у обиму његових надлежности, на међународном нивоу и у складу са важећим нормама међународног права, било обичајне или конвенцијалне природе. Имајући у виду да се дјеловање међународних невладиних организација на међународном нивоу подређује правилима које су усвојиле међународне организације и њихово дјеловање има ефекта само у мјери у којој су то прихватили субјекти међународног права, државе и међународне јавне организације, могло би се констатовати да овима недостаје независност у дјеловању као нужан квалитет међународноправног субјективитета.³⁴

Други примјер који показује тенденције деформализације међународног права огледа се у дјеловању мултинационалних корпорација. Значај ових ентитета проистиче из њихове економске и, консеквентно томе, политичке моћи коју мултинационалне корпорације посједују. Сходно томе, поједини аутори их називају *steering subjects* међународног права.³⁵ С једне стране, одређене међународне организације признају могућност успостављања консултативног статуса за удружења привредника (нпр. Свјетска трговинска организација).³⁶ С друге стране, у домену међународног инвестицијског права, мултинационалне корпорације могу, под условом да им је то признато билатералним споразумима о заштити инвестиција, да буду овлашћене да у складу са међународним правом покрећу спорове против држава који се рјешава у арбитражном поступку. Ово се користи као доказ да посједују одређене елементе међународноправног субјективитета.³⁷ Међутим, овдје важи оно што је речено у погледу међународних невладиних организација, а то је да њихов статус у међународном праву сасвим зависи од одлуке субјеката међународног права и није предмет слободне воље мултинационалних корпорација нити настаје по аутоматизму.

³³ М. С. Cicirello, 113.

³⁴ *Ibid.*, 114–116.

³⁵ Вид. К. Nowrot, “Transnational Corporations as Steering Subject in International Economic Law: Two Competing Visions of the Future?”, *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 18, 2/2011, 842.

³⁶ *Ibid.*, 811–812.

³⁷ *Ibid.*, 826–829.

Оно што се мора признати јесте да одређење ентитета које би се могли сматрати субјектима међународног права, било парцијално или у тоталитету, не треба да се одређују волунтаристички или инспирисано идеологијом. Та питања, која се тичу кључних института међународног права, не смију бити предмет доктринарних спекулативности, већ плод деценијске праксе и адекватне теоријске обраде. Наиме, као што је правилно опажено „ако би свако и свашта могло да буде субјект и извор, нико и ништа не би био. Концепт, скупа са теоријом која га слиједи, губи своје значење.“³⁸

Према томе, категорија међународноправног субјективитета која је потврђена у међународној пракси и доктрини међународног права и даље остаје да буде један од момената који указују на нормативност, као обиљежје међународноправног система. Све тенденције које би имале за циљ да овај кључни институт међународног права обеспредмете или разводне, одраз су тенденције деформализације међународног права, која је присутна, али са ограниченим ефектима.

5. ЗАКЉУЧАК

У раду смо показали да је природна особина међународног права његов нормативни карактер. Међутим, одређене савремене тенденције његовог развоја покушавају да деформализују међународноправни систем, прије свега у погледу настанка и природе његових извора, а посебно у погледу одређивања врсте ентитета који су носиоци међународноправног субјективитета. Показали смо да се путем категорије меког права настоји обеспредметити нормативни карактер који имају општепризнати формални извори међународног права, а да се потенцирањем одређених елемената субјективитета покушавају да изједначе међународне невладине организације и мултинационалне корпорације са међународним организацијама и државама. Ипак, ове тенденције су ограниченог карактера и нормативна природа међународноправног система је загарантована јер се положај недржавних ентитета на међународном плану одређује једино на начин и у мјери у којој су то прихватили субјекти међународног права. На тај начин, деформализација, као тенденција, је ограничена у свом стварном домету, очувањем нормативне природе међународног јавног права. Ипак, теорија је дужна да уочи и да укаже на постојање ове тенденције која утиче, у одређеној мјери, на развој међународноправног система.

³⁸ M. Dias Varella, 18.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Amerasinghe, C. F., “A Twentieth Century Contribution to International Personality: the International Organisation,” *International Law: New Actors, New Concepts – Continuing Dilemmas, Liber Amicorum Božidar Bakotić* (eds. B. Vukas, T.M. Šošić), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden Boston 2010;
2. Bronwlie, Ian, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, Oxford 2001;
3. Cassese, Antonio, *International Law*, Oxford University Press, Oxford 2005;
4. Chen, Yifeng, “Structural Limitations and Possible Future of the Work of the International Law Commission,” *Chinese Journal of International Law*, Vol. 9, 2010;
5. Cicirello, Maria Clelia, “Les organisations non gouvernementales sujets de droit international: un problème ouvert,” *International Law: New Actors, New Concepts – Continuing Dilemmas, Liber Amicorum Božidar Bakotić* (eds. B. Vukas, T.M. Šošić), Martinus Nijhoff Publishers, Leiden Boston 2010;
6. Daillier, Patrick, Forteau, Mathias, Pellet, Alain, *Droit international publique*, LGDJ, Paris 2009;
7. Dias Varella, Marcelo, “Central Aspects of the Debate on the Complexity of International Law,” *Emory International Law Review*, Vol. 27, 2013;
8. Islam, Md Rizwanul, “Is the Doomsday of International Law Looming Around in the Twenty-First Century?: A Response to the Sceptivs of Efficacy of International Law,” *Nordic Journal of International Law*, 78/2009;
9. Jennings, Robert, Watts, Arthur (eds.), *Oppenheim’s International Law*, Volume I, Longman Group, London 1992;
10. Klabbers, Jan, “The Transformation of International Organizations Law,” *European Journal of International Law*, Vol. 26, 1/2015;
11. Koskenniemi, Martti, *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law*, Report of the Study Group of the ILC, A/CN.4/L.682, 13 April 2006;
12. Крећа, Миленко, *Међународно јавно право*, Правни факултет Београд, Београд 2010;
13. Nafziger, James A. R., “The Future of International Law in Its Administrative Mode,” *Denver Journal of International Law & Policy*, Vol. 40, Issue 1–3;
14. Nowrot, Karsten, “Transnational Corporations as Steering Subject in International Economic Law: Two Competing Visions of the Future?,” *Indiana Journal of Global Legal Studies*, Vol. 18, 2/2011;
15. Shaw, Malcolm N., *International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003;

16. United Nations, Economic and Social Council, Resolution 1996/31, Arrangements for consultation with non-governmental organizations, 25 July 1996, <http://www.un.org/documents/ecosoc/res/1996/eres1996-31.htm>, 10. 1. 2016.

Duško Glodić, LL.D.

Programme Manager, Regional School of Public Administration (ReSPA)

INTERNATIONAL LAW BETWEEN NORMATIVITY AND DEFORMALIZATION

Summary

International law and a legal system in its entirety are subjects to influence by social reality in which its norms are being formed and implemented. A dynamic nature of the international law is additionally specific due to its inherent capacity to produce effects at the international level with the aim to regulate international relations. The process of globalization also determines the effects and creation of the international norms and shows the tendency to influence the type of its legal sources as well as the institutional framework within which those norms are being implemented. Therefore, there are some theoretical approaches, collected under the so called post-positivist and critical schools that aim to justify the tendency brought by the globalization. The overall aim of those practices is to deformatize the nature and character of international law. Those teachings that are criticized in this paper tend to redefine the concept of sources and persons of international law. They particularly aim to promote the international non-governmental organizations and multinational corporations as active actors and persons of international law. The paper shows that those entities, although playing a significant role in different international fora, do not possess all necessary qualities to be treated as legal persons under the international law. Their participation in the work of international organizations is subject to rules enacted by the international organizations in question. The paper concludes that, despite the strong tendencies to deformatize the international legal order, its normative nature is still preserved since the international law is a system of rules that defines its creation, effects of its norms and the criteria that an entity has to fulfill in order to be considered (recognized) as an international legal personality.

Key words: *International Law; International Legal Personality; Normativity; Post-modernism; State; International Organizations; Non-governmental Organizations; Soft Law.*